

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA TABIAT VA ILM-FAN MARKAZI ORQALI KOGNITIV QIZIQISHLARINI RIVOJLANTIRISH

Shivoqova Muxlisa Rustam qizi

Termiz davlat universitetining Pedagogika instituti magistranti.

ANNOTATSIYA

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchi bolalarda kognitiv jarayonlarni rivojlantirish va bu jarayonni muvofaqiyatli amalga oshirishda “Tabiat va ilm-fan” markazi imkoniyatlaridan foydalanish haqida atroflicha so‘z yuritilgan.

Kalit so‘zlar: Maktabgacha ta'lim, kognitiv jarayon, rivojlanish, tabiat va ilm-fan markazi, vazifalar, tajriba, qiziqish, diqqat, idrok.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanish jarayonida, psixologlar ta'kidlaganidek, kognitiv jarayonlarning rivojlanish darajasi katta rol o'ynaydi: diqqat, idrok, kuzatish, tasavvur, xotira, fikrlash. Kognitiv jarayonlarni rivojlantirish va takomillashtirish ushbu yo'nalishdagi maqsadli ish bilan yanada samaraliroq bo'ladi, bu esa bolalarning kognitiv imkoniyatlarini kengaytirishga olib keladi. Diqqat kognitiv faoliyatni tashkil etish shakli bo'lib, ko'p jihatdan diqqat kabi bilish jarayonining shakllanish darajasiga bog'liq. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tashkil etilgan ilm-fan markazlarida bolalarda kognitiv jarayonlarni qanday rivojlantirish mumkinligi haqida so'z yuritsak! Avvalambor kognitiv jarayon rivojlanishi qanday kechishi haqida to'xtalib o'tamiz.

Maktabgacha yoshdagi bolaning kognitiv rivojlanishi evolyutsion jarayon sifatida bir necha bosqichlardan o'tadi: qiziquvchanlik, qiziquvchanlik, kognitiv qiziqishning rivojlanish bosqichi, kognitiv faoliyatning rivojlanish bosqichi, ular birgalikda maxsus tashkil etilgan faoliyatda pastdan yuqoriga ko'tariladi. Tabiat va ilm-fan markazida qiziquvchanlik tufayli maktabgacha yoshdagi bola faqat

obyektning o‘ziga xosligi, yorqinligi va o‘ziga xosligi bilan bog‘liq bo‘lgan dastlabki yo‘nalish bilan kifoyalanadi.

Qiziqish bu- shaxsning qimmatli holatini, dunyoni faol ko‘rishini ifodalaydi, bu maktabgacha yoshdagi bolaning dastlab idrok etilgan va idrok etilganidan tashqariga kirib borish istagi bilan tavsiflanadi, bu bosqichda hayratlanish, o‘rganish quvonchi, zavqlanish, faoliyatdan qoniqish hissi paydo bo‘ladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv rivojlanishining yangi sifati kognitiv qiziqish, barqarorlikning kuchayishi, idrok etilgan obyektga aniq tanlangan yo‘naltirilganligi, asosiy o‘rinni kognitiv motivlar egallagan qimmatli motivatsiya bilan tavsiflanadi; Kognitiv qiziqish maktabgacha yoshdagi bolaning muhim munosabatlarga, aloqalarga, voqelikni o‘zlashtirish naqshlariga kirib borishiga yordam beradi. Biz maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv rivojlanishining yuqori darajasi **kognitiv faoliyat**, uning rivojlanishi kognitiv faoliyatning yaxlit aktiga asoslanadi. Kognitiv faoliyatning manbai **kognitiv ehtiyoj** va bu ehtiyojni qondirish jarayoni noma‘lumni aniqlash, ochish va uni o‘zlashtirishga qaratilgan qidiruv sifatida amalga oshiriladi.

Kognitiv rivojlanishning qayd etilgan bosqichlari bir-biridan ajralgan holda mavjud emas; amalda ular nihoyatda murakkab birikmalar va o‘zaro aloqalarni ifodalaydi va bolaning kognitiv rivojlanishini evolyutsion jarayon sifatida tavsiflaydi.

❖ **kognitiv munosabat**- dunyo ajoyib, sir va sirlarga to‘la - men ularni bilishni va hal qilishni xohlayman;

❖ **hurmat**- dunyo mo‘rt va nozik, u oqilona yondashuvni va hatto himoya qilishni talab qiladi - men o‘z dunyomni himoya qilmoqchiman, unga zarar yetkazish mumkin emas;

❖ **konstruktiv munosabat**- dunyo juda go‘zal - men bu go‘zallikni saqlab qolishni va yaxshilashni xohlayman.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv rivojlanishining metodologiyasi quyidagi tarkibiy qismlarni o‘z ichiga oladi:

- **kognitiv**, bolaning atrofidagi dunyo haqida ma'lumot olishga (sezgi bilish, kognitiv vazifalarni hal qilish, intellektual qobiliyatlar orqali) va dunyoning yaxlit rasmini shakllantirishga qaratilgan;

- **faol**, bolalar faoliyatining turli turlarini tashkil etishni aks ettiruvchi (rolli o'yin, maktabgacha yoshdagi bolalarning loyiha va tadqiqot faoliyati, bolaning bilim faolligini shakllantirishga qaratilgan eksperimentlar);

- **hissiy va hissiy**, bolaning atrofdagi dunyo bilimlariga munosabatini aniqlash.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan “Tabiat va ilm-fan ” markazida ishlashda ular kognitiv vazifalarni bajaradilar, jumladan ular qidiruv bilimlari, usullari (ko'nikmalari) mavjudligini va o'qitishda aloqalar, munosabatlar va dalillardan faol foydalanishni rag'batlantirishni nazarda tutadigan o'quv vazifalari sifatida tushuniladi. Kognitiv vazifalar tizimi ketma-ketlikdan iborat bo'lgan, asta-sekin mazmuni va faoliyati usullari bo'yicha murakkablashadigan butun o'quv jarayoniga hamroh bo'ladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv rivojlanishining dolzarb usuli tabiat va ilm-fan markazida tashkil etiladigan oddiy tajribalar hisoblanadi .

Bu markazda materiallarning xossalari, sifatlari, hodisalarning aloqalari va bog'liqliklarini tushunishga qaratilgan qidiruv xarakteridagi amaliy faoliyat sifatida mashg'ulotlar tashkil etiladi. Tajribalarni o'tkazish jarayonida bolalar o'z atrofidagi dunyoni mustaqil va faol o'rganadigan, unga ta'sir qilishning turli shakllaridan foydalangan holda tadqiqotchi sifatida ishlaydi. Tajriba jarayonida bola bilish va faoliyat sub'ektining pozitsiyasini egallaydi.

Xulasamiz o'rnida shuni aytamiz-ki, “Tabiat va ilm-fan “ markazida bolalar o'zi o'sib-ulg'aygan tabiiy va ijtimoiy dunyosi haqidagi bilimlarning mavjudligi ham maktabgacha yoshdagi bolaning hayot sifatini va uning maktabga tayyorligini tavsiflovchi maqsadli ko'rsatmalardan biridir.

Bolalar o'quv davri oxiriga kelib, fan, matematika, tarix sohasidagi dastlabki tushunchalarni o'zlashtirishga tayyor bo'ladi. O'z bilimlariga asoslanib, turli faoliyatda mustaqil qaror qabul qilishga o'rgatiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1.“Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv o‘quv jarayoni samaradorligining muhim sharti sifatida” o‘quv qo‘llanma - 2021

2.“Maktabgacha yoshdagi bolalarni shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim asosida tarbiyalash texnologiyasi ” 2019-yil 29-sentabr

3.O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta‘lim Vazirligining “ Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida faoliyat markazlarini tashkil etish bo‘yicha metodik ko‘rsatma” Toshkent-2021

4.V.E.Viktorovna “Kognitiv qobilyatlarni rivojlantirish” bo‘yicha qo‘shimcha umumiy qo‘llanma 2016-y

